

Vnoci z 2. na 3. prosince 1984 došlo v indickém Bhópálu k jedné z nejtěžších průmyslových havárií v celé lidské historii. Z chemičky patřící americké firmě Union Carbide uniklo více než 40 tun metylisokyanátu, kyanovodíku a dalších smrtelně nebezpečných plynů. Během jediné noci zde na následky otravy zemřelo několik tisíc lidí. Další stovky tisíc byly postiženy a trpí následky této havárie dodnes. Přesný počet obětí však není znám. Nedávné výzkumy ukázaly, že místo havárie a jeho okolí je stále kontaminováno vysoce toxickými látkami. Viník této tragédie - americká společnost Union Carbide - svůj závod ihned po havárii opustila a ponechala zmrzačené oběti jejich osudu. Katastrofa v Bhópálu tak nenápadně pokračuje dodnes.

Jak k havárii došlo

Chemička UCIL (Union Carbide India Ltd) se specializovala na výrobu pesticidů, zejména na rizikový Sevin (jehož používání je dnes ve většině vyspělých zemí zakázáno). Při běžné operaci vniklo větší množství vody do tanku, v němž byl skladován metylisokyanid. To

Oběti Bhópálu demonstrovaly v den 17. výročí havárie za právo žít v čistém prostředí neznečištěném jedy.

lékařské studie neurologické symptomy zahrnují bolesti hlavy, poruchy rovnováhy, deprese,

mnoho z těchto lidí a jejich dětí je nemocných i nadále a patrně zůstanou nemocní po celý

Katastrofa v Bhópálu pokračuje

vyvolalo bouřlivou reakci, která měla za následek obrovské zvýšení tlaku a teploty. Vítr roznesl smrtící chemický koktejl do okolí. Nikdo nebyl varován, protože poplašné zařízení bylo vypnuto.

Účinek jedů na lidi žijící v okolí chemičky byl strašlivý. Mnozí zemřeli ve svých postelích. Jiní se osleplí vypotáčeli ze svých domů, dusili se a zemřeli na ulici. Ještě více lidí zemřelo později v centrech první pomoci a v nemocnici. Jedovaté plyny lidem spálily tkáň očí a plíc, vstoupily do krevního řečiště a poškodily řadu dalších tělesných systémů. Prvními akutními příznaky u postižených byly zvracení a pocity pálení v očích, v nose a v krku. Smrt většinou způsobilo respirační selhání. U některých způsobily toxické plyny tak masivní vnitřní sekreci, že se plíce zaplnily tekutinou. U jiných vedlo k udušení křečovitě staženými dýchacími cestami. Mnoho z těch, kteří přežili první den, bylo nalezeno s poškozenými plicními funkcemi. U obětí, které katastrofu přežily, prokázaly

únavu, vyčerpání, podrážděnost, ale také poškození a abnormality trávicí trubice, pohybového aparátu, rozmnožovacího a imunitního systému.

Kdo spočítá mrtvé?

V listopadu 1989 byl počet obětí, které zemřely na následky havárie, oficiálně odhadován na 3 589. V říjnu 1990 zvýšila indická vláda odhad mrtvých na 3 828. Ve skutečnosti jich patrně bylo mnohem více. Jen během prvních měsíců roku 1985 totiž hlavní bhópálský patolog provedl 4 950 pitev a ve svém hlášení uvedl, že havárie si vyžádala celkem 4 136 mrtvých. Navíc lidé postižení havárií umírali dále. V říjnu 1995 byl počet obětí odhadován už na 7 575. Odhaduje se, že na následky havárie zemřelo celkem asi 16 000 lidí a dalších 500 000 lidí bylo vážně postiženo. Ještě dnes umírá každý měsíc na následky otravy 10 až 15 lidí.

Během jediné noci zemřelo v Bhópálu na následky otravy několik tisíc lidí. Nikdo nebyl varován, protože poplašné zařízení bylo vypnuto.

Společnost Union Carbide byla požádána, aby odškodnila alespoň ty, kteří zůstali trvale neschopní práce. Firma však odmítla zaplatit 220 milionů dolarů, které v rámci tzv. předběžného vyrovnání požadovaly organizace sdružující oběti katastrofy. Společnost raději po léta platila armádu právníků, kterým se úspěšně dařilo prodlužovat nekonečné soudní spory.

Nakonec se v roce 1989 indická vláda rozhodla přistoupit na mimosoudní vyrovnání ve výši 470 mil. dolarů. Výplata odškodnění činila průměrně 270 až 530 dolarů na osobu. To postiženým často nestačilo ani k zaplacení nutné lékařské péče za posledních 5 let. Přitom

život. Přibližně 100 000 lidí stále potřebuje akutní lékařskou péči, ale kompenzace se na ně nevztahují.

Kdo nese odpovědnost?

Havárie v Bhópálu je učebnicovým příkladem toho, jak chemický průmysl odmítá přijmout

Zbytky pesticidu Sevin v opuštěné chemičce Union Carbide.

odpovědnost za škody, které prokazatelně spáchal. V roce 1999 společnost Union Carbide fúzovala s firmou Dow Chemicals (dále jen Dow). Dow zakoupil Union Carbide za 9,3 miliardy dolarů, čímž vznikla druhá největší chemická společnost na světě. Roční příjmy Dow dnes činí přes 20 miliard dolarů a jeho majetek přes 30 miliard dolarů. Dow však nekoupil pouze majetek společnosti Union Carbide, ale je zodpovědný i za její závazky. Morální odpovědnost za tragédii v Bhópálu však Dow odmítá připustit. Prý proto, že právní odpovědnost je stále ještě zkoumána americkými soudy.

Utrpení obětí Bhópálu však pokračuje. A to nejen v důsledku katastrofy samotné, ale také kvůli působení toxických látek ze zamořeného výrobního areálu uzavřené chemičky. Od roku 1984 bylo jménem obětí a přeživších ve snaze získat přiměřenou kompenzaci zahájeno u amerických federálních soudů přes 140 případů. Tyto soudní případy pokračují dodnes.

SVĚDECTVÍ OBĚTI

Kahkashan žije v Shobharam Ki Bawdi. V době havárie jí bylo 6 let:

„Oči mě pořád hodně pálí a špatně vidím. Na prsou mě pořád bolí a pálí. Někdy si myslím, že je lepší zemřít, než žít celou dobu s takovými bolestmi. Když už byla bolest nesnesitelná, maminka naházela cihlu a přikládala mi ji na záda. Spolu s lehkou masáží to na chvíli bolest utišilo. Pak mě máma odvezla do nemocnice. Každý den jsem dostávala injekce a užívala plnou hrst léků. Dokud jsem užívala všechny ty léky, bolest byla snesitelná. Když jsem léky přestala brát, bolest se vrátila. Pak mi jedna z mých tet řekla o klinice Sambhavna. Lékař na této klinice mi doporučil chodit na masážní léčbu. Stále ještě docházím na masáže a většina bolestí ustala.“

ZÁKLADNÍ FAKTA O TRAGÉDII V BHÓPÁLU

- ▷ Při havárii v roce 1984 uniklo 40 tun metylisokyanátu.
- ▷ Společnost Union Carbide opustila místo havárie i oběti.
- ▷ Na akutní otravu zemřelo několik tisíc lidí.
- ▷ Zdravotními následky trpí přibližně 500 000 lidí.
- ▷ Přesný počet obětí doposud není znám.
- ▷ Union Carbide se léta soudila, aby nemusela obětem vyplatit odškodné.
- ▷ Nejméně 20 000 lidí v Bhópálu dodnes pije kontaminovanou vodu.

Otrávená voda

Experti Greenpeace společně s místními bhópálskými skupinami v roce 1999 celý komplex opuštěné chemičky prohlédli, aby zhodnotili ekologickou situaci v místě havárie i v jeho okolí. Vědecký a novinářský tým našel a zdokumentoval nezajištěné skládky jedovatých pesticidů a dalších nebezpečných odpadů rozptýlené po celém areálu. Analýzy prokázaly závažnou kontaminaci půdy i podzemních zásob pitné vody těžkými kovy a chlorovaným chemikáliemi.

Výsledky analýz provedených Greenpeace prokazují, že voda ze studní v okolí chemičky obsahuje vysoké hladiny chlorovaných chemikálií. Množství rtuti a chlororganických látek ve vodě a půdě přitom na některých místech tisíckrát až tisíckrát přesahuje limity doporučené Světovou zdravotnickou organizací (WHO). Zdejší voda je přitom místními obyvateli stále používána k pití a na umývání.

Ve vzorcích půdy byly nalezeny například rtuť, olovo, nikl, měď, chrom, hexachlorcyklohexan, chlorbenzeny a další nebezpečné látky. Zamoření areálu a jeho okolí bylo způsobeno jak samotným provozem chemičky, tak i pozdějšími úniky toxických odpadů po havárii.

Katastrofa pokračuje

Společnost Union Carbide sice továrnu opustila, ale „zapomněla“ v ní obrovské množství nebezpečných jedů. Obyvatelům Bhópálu

zanechala otrávenou podzemní vodu a jedovaté dědictví, které ještě dnes ohrožuje jejich zdraví. Přibližně 20 000 lidí žijících v okolí chemičky nemá dnes jinou možnost, než používat vodu zamořenou toxickými látkami. Nebláhým zdravotním účinkům toxických látek je tak vystavena už druhá generace dětí.

Tragédie v Bhópálu svého času šokovala celý svět. Mnoho zemí od té doby zpřísnilo své předpisy týkající se chemické bezpečnosti a ochrany životního prostředí. Vznikly zákony o právu občanů na informace a chemický průmysl přišel s vlastní iniciativou nazvanou honosně „Responsible care“ (odpovědné podnikání). Avšak reformy nebyly dostatečné a lidem poškozeným havárií nepřinesly téměř nic. Jejich opakované žádosti o odškodnění a vyčištění zamořeného prostředí jsou i nadále ignorovány.

Greenpeace v Indii proto spolupracuje s místními organizacemi obětí Bhópálu a snaží se zmírnit pokračující katastrofu. Kromě americké a indické pobočky Greenpeace se do kampaně postupně zapojuje celá mezinárodní organizace. Během 17. výročí havárie doručovali aktivisté Greenpeace z celého světa do poboček firmy Dow kontaminovanou vodu z Bhópálu, aby manažerům připomněli jejich odpovědnost. Náprava katastrofy v Bhópálu bude jednou z priorit Greenpeace v roce 2002.

Bhópálská katastrofa na internetu:

Stránka GPI o Bhópálu

<http://www.greenpeace.org/~toxics/html/content/bhopalbriefing.html>

Studie Greenpeace o Bhópálu

<http://www.greenpeace.org/~toxics/toxfreeasia/bhopal.pdf>

Jiné nevládní organizace

<http://www.bhopal.net/>
<http://www.bhopal.org/>

Případová studie American University

<http://www.american.edu/tesd/bhopal.htm>

POŽADAVKY GREENPEACE

- ▷ Firma Dow musí finančně odškodnit oběti havárie a jejich rodiny.
- ▷ Dow musí zajistit čistou pitnou vodu pro lidi žijící v okolí místa havárie.
- ▷ Dow musí na vlastní náklady vyčistit zamořenou továrnu stejně, jako by to musela udělat v USA.
- ▷ Dow musí zajistit dlouhodobou lékařskou péči pro všechny oběti, které havárii přežily.
- ▷ V mezinárodním právu musí být ustanovena kriminální a finanční odpovědnost firem pro případy průmyslových havárií a poškození životního prostředí.

CO MŮŽETE UDĚLAT VY?

- ▷ Pošlete vedení firmy DOW Chemicals dopis z internetové adresy: <http://act.greenpeace.org/ams/e?a=Bhopal&s=blue2s>
- ▷ Podpořte toxickou kampaň Greenpeace.

V den 17. výročí havárie v Bhópálu ukazovali aktivisté Greenpeace na celém světě láhve s bhópálskou vodou „made in Union Carbide“. Akce měla připomenout zamoření podzemní vody, kterou více než 5 000 zdejších rodin dodnes používá na pití.

Bhópálské děti nabírají kontaminovanou vodu na pití ze studny v Atal-Ayub Nagar poblíž chemičky Union Carbide.

SVĚDECTVÍ OBĚTI

Kudan se narodil krátce před katastrofou a žije dnes v Jai Prakash Nagar:

„Když došlo k úniku plynu, bylo mi osm dní a já byl ještě v nemocnici. Můj otec tam byl tehdy se mnou a říkal, že mě sice doktoři ukryli do skleněné krabice, ale přesto mi plyn zasáhl oči i plíce. Rád hraji kriket, ale nemůžu běhat, protože nemohu popadnout dech. Když běžím, bolí mě na prsou. Mám hodně kamarádů. I oni mají všelijaké problémy se zdravím. Žijeme přímo naproti chemičce Union Carbide. Hodně lidí v našem okolí je nemocných. Moc jich zemřelo a pořád umírají další. Lidé nemůžou pořádně dýchat, často trpí horečkami a bolestmi žaludku. Nevím, komu továrna patří. Jeden soused mi říkal, že v továrně vyráběli jedy k zabíjení hmyzu. Myslím, že by nikdo neměl vyrábět jedy. Proč zabíjet hmyz nebo jiné živé tvory? Oni mají svůj život a my máme svůj. Jedy z továrny se dostávají do studní, ze kterých pijeme vodu. Všude kolem nás je jed.“